

1981/82:74

Fredagen den 5 februari

Kl. 09.00

Förhandlingarna leddes av tredje vice talmannen.

1 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1981/82:96 till skatteutskottet

2 § Allmänpolitisk debatt (forts.)

Anf. 1 RUNE JONSSON (s):

Herr talman! Jag kommer att uppehålla mig vid det försämrade sysselsättningsläget i Västernorrlands län och något ta upp skogsbrukets och skogsindustrins roll i länet.

Arbetsmarknadssituationen i länet har successivt försämrats. Under den senaste tolv månadersperioden har det skett på ett mycket dramatiskt sätt.

Men redan de prognoser som presenterades i Länsprogram 80 visade att det tillskott på drygt 6 000 arbetstillfällen som prognostiserades fram till 1985 var otillräckliga för att länet skulle kunna hålla jämna steg med riket i övrigt.

Dessa prognoser har sedan fått nedrevideras vid flera tillfällen. I stället för en viss befolkningsökning kan länet nu se fram emot en befolkningsminskning med över 7 000 personer på grund av sysselsättningsutvecklingen.

I januari var mer än 6 500 registrerade arbetslösa – den högsta siffra som noterats efter kriget. Mot det står endast 300 lediga platser. Det innebär mer än 20 arbetslösa på varje ledigt jobb. Därutöver tillkommer de som i dag har beredskapsarbeten eller genomgår arbetsmarknadsutbildning och som inget högre önskar än att få ett jobb på den ordinarie arbetsmarknaden.

Vad är då orsaken till det som händer i länet?

Det finns – som vi ser det – tre huvudorsaker: strukturomvandlingen vid flera av länets större industrier, nedgången i byggandet och att den offentliga sektorn har slutat expandera.

Problemen inom industrin märks mest i branscherna kemi, aluminium, byggmaterial och skog. Eftersom dessa branscher är spridda över hela länet, finns det faktiskt ingen del av länet som i dag inte drabbas. T. o. m. Sundsvallsregionen, som tidigare haft en förhållandevis god tillväxt, kan nu komma att förlora flera tusen arbetstillfällen.

Skulle den hotbild som nu avtecknar sig bli verklighet, kommer länet redan inom några år att uppvisa svårigheter av en omfattning som vi i dag knappast känner på annat håll inom landet, möjligen med undantag av Norrbotten.

Inför ett sådant hot finns anledning att även från nationell synpunkt ställa frågan om vårt ansträngda folkhushåll klarar bördan av ytterligare ett krislän i den klassen.

Även från hela landets synpunkt måste det därför framstå som angeläget att till varje pris förhindra att Västernorrland hamnar i den situationen. Därför har vi socialdemokratiska riksdagsledamöter från Västernorrlands län i en motion till detta riksmöte framfört krav på statliga insatser för bl. a. genomförande av ett industrialiseringsprogram för länet.

Bo Forslund kommer i ett senare anförande att ta upp aluminium-, kemi- och byggnadsämnesindustrins svårigheter, medan jag något skall beröra problemen inom skogsnäringen.

Sedan vårt län industrialiserades har skogen utgjort basen för den industriella utvecklingen i länet. Vi får också räkna med att skogen och skogsindustrin under resten av detta århundrade skall behålla denna dominerande roll.

Den tekniska och ekonomiska utvecklingen har medfört stora strukturförändringar inom skogsnäringen. Följden har blivit nedläggningar, vikande sysselsättning och utflyttning i stora delar av länet. Även om det nu kunde bli ett stopp för direkta nedläggningar inom skogsindustrin, kommer inte detta att bevara sysselsättningen på nuvarande nivå. Rationaliseringar kommer även i fortsättningen att minska antalet arbetstillfällen. Vi kommer därför inte att i framtiden klara sysselsättningen inom den bransch som av tradition burit upp Västernorrland ekonomiskt och sysselsättningsmässigt. Det måste bli en uppgift för näringspolitiken i stort i landet. Endast genom en offensiv näringspolitik över hela fältet kan vi klara sysselsättningen.

Från socialdemokratiskt håll har vi vid otaliga tillfällen genom motioner och på andra sätt försökt dra upp riktlinjer för hur vi skulle få en positiv utveckling inom skogsindustrin.

Det är två områden som jag vill peka på. Det är ödesfrågor för hela branschen. Vi måste få fram råvara. Det går inte att stillatigande åse hur industrier förlorar sin lönsamhet på grund av råvarubrist. Det går inte att stillatigande åse hur industrier oplanerat läggs ned på grund av råvarubrist. Samtidigt vet vi genom utredningar och skogstaxeringar att det finns svensk skog som på grund av privata vinstintressen eller ren försumlighet inte kommer fram. Skogen är vår gemensamma tillgång. Regeringens och de borgerligas passivitet i denna fråga får dyrt betalas i skogslänen.

Vidare måste samhället tillsammans med industri och anställda planera

den framtida strukturen, få fram planer som visar vilka vidareförädlingsmöjligheter som finns, få fram planer som gör att de som mister sina arbeten genom ofrånkomliga nedläggningar i tid kan planera sin framtid – en plan som gör att samhället och industrin kan i tid vidta åtgärder som underlättar omställningarna för de anställda.

Men när det gäller synen på strukturförändringar får det inte vara så, att en strukturförändring och en strukturplan i första hand skall betyda nedläggningar och avveckling med arbetslöshet och personligt lidande som följd. Enligt vår mycket bestämda uppfattning måste det också – ja, kanske framför allt – innebära utveckling och en satsning på framtiden.

Hur är då läget inom skogsindustrin i Västernorrlands län? Är strukturomvandlingen klar? Svaret är nej!

I den södra länsdelen kommer ett fungerande skogskombinat att stå färdigt när SCA har slutfört sitt investeringsprogram. I Ådalen däremot är osäkerheten fortfarande stor. Här måste staten som ägare till NCB se till att det blir en positiv skogsindustriell utveckling.

Även i Örnsköldsviksområdet måste staten ta sitt övergripande ansvar för sysselsättningen men också som ägare till Köpmanholmsfabriken, som vid halvårsskiftet lägger ned sin verksamhet.

Sågverksindustrin kännetecknas av ett stort antal små och medelstora industrier lokaliserade i inlandet och av ett fåtal stora kustsågverk. Inlandssågverken har en mycket stor regionalpolitisk betydelse. De är ofta dominerande för sysselsättningen på orten. Många av dessa mindre sågverk har kommit i kläm i den rådande byggkrisen.

Närings- och regionalpolitiken är en samhällets uppgift. På staten faller ansvaret att formulera vilka åtgärder som skall vidtas och sedan anvisa de medel som behövs.

Herr talman! När det gäller att på något längre sikt skaffa råvara till skogsindustrin får vi inte glömma den roll skogsvården har.

Samhället måste både genom påbud och med stimulanser se till att skogsvården fungerar. Det ger också sysselsättning i våra mest sysselsättningsvaga områden.

Skogsbruket måste dessutom få riktlinjer så att det vet vad det skall leva efter. Man måste exempelvis snarast fatta ett definitivt beslut i besprutningsfrågan.

När det gäller åtgärder för att öka produktionen av skogsråvara är introduktionen av den s. k. Canadatalen ett viktigt inslag.

En genomgång som lantbruksuniversitetet och skogsstyrelsen nyligen har gjort visar att kunskap och erfarenhet av detta nya snabbväxande trädslag nu har nått en nivå där en viss lättnad av tidigare restriktioner bör vara möjlig. Tidigare farhågor för att contortatalen skulle visa sig oanvändbar för sågning har visat sig överdrivna. Med rätt beståndsvård bör även det problemet kunna lösas. Klart är, att knappast någon annan skoglig insats kan öka tillgången på råvara än ett ökat inslag av pinus contorta i våra norrländska skogar.

Till sist, herr talman: Som jag sade i min inledning har Västernorrlands län

i dagsläget en sysselsättningssituation som är oacceptabel. Därtill kommer den oroande framtidsbedömningen för flera av länets branscher. Slår de värsta profetiorna in – och mycket talar för det – kommer det att få katastrofala följder för industrin och för sysselsättningen.

Samhället, genom staten, måste ta sitt ansvar. Medel måste ställas till länets förfogande. Västernorrland får inte ytterligare utarmas.

Det industrialiseringsprogram som presenteras i den socialdemokratiska länsmotionen borde få vara första steget mot att värna länets industri och sysselsättning.

Anf. 2 BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! I den allmänpolitiska debatten har den allmänna inriktningen av politiken diskuterats. Jag skall inte vid denna tidpunkt ge mig in i den diskussionen. Jag skall bara konstatera att lågkonjunkturer, kriser, inflation m. m. i världen är faktorer som ett enskilt land får underkasta sig och som är mycket svåra att påverka eller komma bort ifrån i någon större omfattning. Vilken regering – den må komma från höger, mitten eller vänster – som än sitter vid makten i en svår världssituation har under sådana betingelser en svår och föga tacksam uppgift.

Oppositionspartier från olika riktningar utnyttjar gärna situationen i politisk-taktiska syften för att i kommande val vinna röster. Vad jag nu sagt gäller inte minst vårt land. Tyvärr når vi därför inte det samförstånd som bäst skulle gagna vårt land och dess utsatta bygder. Ur allmän synpunkt och för att bättre kunna klara svårigheterna skulle resultatet ofta kunna bli bättre för land och folk, om denna enligt min uppfattning självklara utgångspunkt erkändes även av oppositionen och om arbetet även från det hållet inriktades därefter.

Vår regering har vidtagit åtgärder, som har gjort att Sverige har en i förhållande till andra jämförbara länder relativt låg arbetslöshet – därmed inte sagt att man kan vara nöjd. Speciellt sysselsättningssituationen för ungdomen är mycket svår, och den måste liksom annan arbetslöshet bemästras.

Även regionalt är skillnaderna stora, och jag har, herr talman, begärt ordet för att fästa riksdagens och regeringens uppmärksamhet speciellt på Värmlands förhållanden. Värmland har i många år varit det län som näst Norrbotten har haft den största arbetslösheten och de svåraste förhållandena att kämpa emot.

Orsakerna kan vara många, men strukturförändringarna i stål- och träbranscherna har särskilt hårt drabbat vårt län. Vi har haft tyngdpunkten av vårt näringsliv baserat på just de branscher som under de här åren utsatts för stora påfrestningar på grund av strukturförändringarna. Värmlands näringsliv har varit baserat på storföretag som exempelvis Uddholms AB, som har tvingats friställa mycket folk.

För drygt ett år sedan drabbades Vänerskog av ett allvarligt konkurshot, som dock i det läget kunde avvärjas. Efter ett år – eller strax före julen 1981 – gick det inte längre för Vänerskog. Företaget begärde då sig självt i konkurs.

vilket kom som en överraskning för de flesta, som i oförlåtlig brist på information från Vänerskog blev tagna på sängen. Det gäller skogsägare, åkare och många typer av mindre företagare, som f. n. saknar möjligheter att få någon ekonomisk hjälp i denna kritiska situation. För dessa är det såväl ur personlig synpunkt som ur samhällssynpunkt viktigt att regering och riksdag är beredda att rycka in på lämpligt sätt. Det här är en humanitär fråga, men åtgärder för att lösa den kan vara viktiga också ur samhällsekonomisk och företagsmässig synpunkt. Livet måste ju gå vidare. Men här är det viktigt att näringslivet hålls i gång. Det är nödvändigt i denna situation och den bästa hjälpen för de anställda.

För de anställda är konkursen givetvis också ett svårt hot mot deras framtida sysselsättning. På grund av den sociallagstiftning vi har klaras de dock från omedelbar förlust av sitt arbete.

Jag vill dock i detta sammanhang på förekommen anledning hävda att statens m. fl. medverkan för ett år sedan till undanröjande av konkurs vid det här tillfället ändå innebar en riktig lösning både för Vänerskogs anställda och för övriga intressenter – och för samhället-staten. Flera av Vänerskogs industrier har genom riksdagens och framför allt regeringens medverkan kunnat omplaceras på nya ägare, och de anställda har i stort sett fått fortsatt arbete.

De personer som nu är satta att klara ut Vänerskogs konkurs har enligt min mening en svår uppgift när de om möjligt skall klara återstoden på samma sätt. Det måste vara svårare att klara detta samhällsekonomiskt i nuvarande konkursituation än i ett normalt läge. Tack vare att alla inte kom på en gång så att säga kan vi nu hoppas på att de kvarvarande industrierna i Vänerskog skall kunna omplaceras i ny ägo och under sådana betingelser att fortsatt och varaktig drift och sysselsättning skall bli möjlig.

Men – och det är viktigt – i detta läge kan det bli högst angeläget att regering och riksdag stöttar upp på olika sätt. Det kan naturligtvis ske genom *de möjligheter till lån och stöd i övrigt som står till buds men också genom den extra offensiva satsning på 20 milj. kr. som vi – de borgerliga partiernas representanter för Värmland – begärt i en särskild motion.*

Vi värmlänningar har varit och är i en svår situation. Jag vill ändå säga att regering och riksdag har givit oss ett med hänsyn till landets ekonomiska läge gott stöd. Möjligheterna skulle ha varit ännu bättre om inte varvsstödet tagit så mycket av landets resurser i anspråk. Men det kan inte industriministern och det parti – centern – som jag företräder lastas för. Det var grundat på ett riksdagsbeslut med en knapp majoritet.

Men, herr talman, det är viktigt att riksdag och regering nu inser vår situation i Värmland och ger det stöd vi kan komma att behöva i ett ansträngt läge. Det kan också ske, när besluten om det framtida försvaret skall tas. Vi vill bl. a. behålla Milo B:s kontor i Värmland. Det är försvarligt ur såväl militärstrategisk-försvarsmässig synpunkt som också ur ekonomiska och regionalpolitiska synpunkter. Skulle inte detta vara möjligt är det min förhoppning, och ett centerkrav, att länet på något sätt kompenseras.

Vi har fått pengar, men behöver ytterligare pengar, till flera vägbyggnads-

projekt, och det kommer vi att hävda framöver. I samarbete med Norge bör vi i Värmland med riksdagens och regeringens hjälp kunna skaffa nya arbetstillfällen.

Flera möjligheter finns och kan uppkomma inte minst vid lokalisering av statliga verk. Det är detta som jag i mitt anförande velat slå ett slag för. De diskussionerna får vi fortsätta med.

Herr talman! Värmland är en viktig del av vårt Sverige. Dess natur och miljö är av sådan beskaffenhet att människor vill leva och bo där, men för detta krävs förutsättningar. De finns i form av naturtillgångar, en arbetsam befolkning och mycket annat. Olika omständigheter har skapat en svår situation i nuct. Denna måste vi klara, och kommer också att klara den, om vi själva på alla sätt plockar fram idéer, och om vi samtidigt kan räkna med förståelse och stöd från riksdagens och regeringens sida.

Anf. 3 BO FORSLUND (s):

Herr talman! När socialdemokratin för ungefär 15 år sedan drog upp riktlinjerna för lokaliserings- och regionalpolitiken var syftet att lindra verkningarna av strukturomvandlingen i Norrland. Många nya jobb skapades också därmed.

Förutsättningarna för regionalpolitiken var då – jämfört med i dag – på en avgörande punkt annorlunda, nämligen den att näringslivet fungerade bättre och tillväxten i ekonomin var större. Men i dag kan vi konstatera att utan näringspolitik blir regionalpolitiken kraftlös. Det räcker inte bara med att regeringen hänvisar till att man sätter in arbetsmarknadspolitiska åtgärder, samtidigt som man övervältrar statliga uppgifter på kommunerna. Vad vi behöver är en ny industrisatsning och en utvecklingspolitik som i sig skulle innebära en optimism och framtidstro.

Västernorrland är i dag ett av de mest drabbade länen och har kännetecknats av stora och svåra strukturproblem inte minst på skogsindustrins område. I dag redovisas den högsta arbetslösheten sedan 1930-talet. Allt fler blir utförsäkrade från arbetslöshetskassan, och många har bara att hoppas på sociala bidrag. Men även det sociala trygghetssystemet, av socialdemokratisk modell, blir urholkat av dagens borgerliga riksdagsmajoritet. Byggekrisen har slagit väldigt hårt.

Dessutom är krisen i dag av en annan karaktär än tidigare. Den drabbar också tjänstemän och tekniker på ett betydligt mer markant sätt. Tidigare gjorda investeringar i byggmaterialindustrin utnyttjas knappt med halv kapacitet.

Som en följd av detta har permitteringarna haglat varje månad från tidigare stabila och framtidsinriktade industrier som Gullfiber, Gunnebo spikfabrik och Ådals-Hus. Under 1981 berördes inte mindre än ca 4 000 personer i länet av varsel. Året innan var siffran lägre än 1 000. Men inte nog med detta: hotbild efter hotbild radar upp sig.

Till de drastiskt försämrade sysselsättningsutsikterna finns två huvudorsaker. Vid flera av länets större industrier råder stora svårigheter på grund av strukturomvandlingar, och samtidigt sker en utplaning av den

offentliga sektorns tillväxt. Det nya inslaget är anhopningen av problem till Sundsvallsregionen.

Bland problemen på industrisidan märks speciellt branscherna inom kemi och aluminium. Det gäller närmast Kema Nord's fabriker i Sundsvall och Ånge samt Berol Kemi i Örnsköldsvik. Den kemiska industrin kännetecknas över lag av stora svårigheter. För Västernorrland och Sundsvallsregionen kan det få oanade konsekvenser om man flyttar över verksamheten till landets petrokemiska centrum, Stenungsund – som man nu är på väg att göra.

I vad gäller Gränges Aluminium i Sundsvall så har även det förts ut i osäkerhet sedan Gränges beslutat att förlägga sina vidare investeringar på aluminiumsidan till annan ort.

Det har under en lång tid förekommit en massmediapresentation som gått ut på att Sundsvalls kommun av olika miljöskäl sagt nej till nyinvesteringar. Det har således framställts som om Sundsvalls kommun inte var intresserad av att ta till vara industrietableringar. Detta skall kraftigt dementeras. Saken är den att miljödiskussionen om Gränges anläggningar har gällt delar som redan finns. De nya anläggningarna skulle byggas med modern, miljövänlig teknik, och de har därför inte varit omstridda. Orsaken till diskussionen har varit att aluminiumsmältverket släpper ut stora mängder tjära som innehåller s. k. polyaromatiska kolväten. Många av dessa ämnen är kända för att framkalla cancer. De uppmärksammades mycket i de stora energiutredningarna under 1970-talet. Man kan därför säga att dessa utredningar låg till grund för diskussionen i Sundsvall. Det visade sig nämligen att smältverket i Sundsvall släppte ut mer sådana kolväten än all biltrafik och alla industrier i landet sammantaget. Därmed inte sagt att utsläppen skulle vara lika farliga som summan av alla dessa utsläpp. Vid prövning av en industri enligt byggnadslagen är kommunens yttrande det som har den största betydelsen. I fallet Gränges Aluminiums utbyggnad tillstyrkte Sundsvalls kommun företagets ansökan. Alla partier var överens om detta. Kommunfullmäktige ställde dock vissa villkor. Kommunfullmäktige beslutade därför att kräva att det gamla smältverket skulle moderniseras under 1980-talet med s. k. förbakade anoder eller i jämförelse därmed, ur miljösynpunkt, motsvarande bättre teknik. Med hänvisning till kommunens krav återkallade Gränges Aluminium sin ansökan om utbyggnad av smältverket.

Så här i efterhand visar det sig att utsläppen kan minskas mycket kraftigt, ja, lika långt som om modernare teknik installerats genom ett paket av åtgärder i det gamla smältverket. Detta innebär i sin tur att de villkor som kommunen ställde för utbyggnaden i Sundsvall kan uppfyllas.

Herr talman! Jag har velat redovisa sakförhållandena när det gäller denna utbyggnad, men man kan på goda grunder anta att andra orsaker än kommunens miljökrav har varit avgörande för Gränges Aluminium att söka andra investeringsorter. Det viktigaste skälet torde vara att tomten i Sundsvall är för liten. Ett annat skäl är energikostnaderna, som är betydligt lägre i Norrbotten. Till detta kan komma möjligheten att erhålla någon form av investeringsbidrag.

Fortsätter denna negativa utveckling för Västernorrland och framtoningen av den hotbild som nu allt tydligare framstår, måste det även från samhällets synpunkt framstå som angeläget att till varje pris förhindra att Västernorrland tappar sin industriella nivå på det sätt som nuvarande framtidsbild ger tecken på. Inför ett sådant hot finns det anledning att även från nationens synpunkt ställa frågan om vår ansträngda ekonomi klarar bördan av ytterligare ett krislän i denna storleksordning.

Herr talman! Även om situationen ser dystert ut finns det ändå en framtidsförhoppning och en optimism i länet att kunna vända denna mörka situation. Men då måste det till starka krafter och insatser från samhällets sida för att genomföra ett industrialiseringsprogram som tar till vara alla de resurser som länet kan erbjuda. Det återstår att se om den viljan finns.

Anf. 4 GUNNAR OLSSON (s):

Herr talman! En av kammarens ledamöter, Arne Nygren på Västerbotensbanken, har i ett par debattartiklar i A-pressen de senaste dagarna speglat utvecklingen i skogslänen; den utveckling som enligt företrädare för de borgerliga partierna skulle bli betydligt gynnsammare bara vi fick bort sossarna från kanslihuset.

Utvecklingen har, som Arne Nygren i siffror har dokumenterat, blivit någonting helt annat. Regionalpolitiken har kraftigt försvagats, och detta återspeglas nu i de arbetslöshetssiffror som för Värmlands del uppgår till 8 000 direkt arbetslösa, varav nära 3 000 ungdomar mellan 16 och 25 år. En fortsatt negativ befolkningsutveckling gör inte bilden ljusare. Folkmängden i Värmland minskade under 1981 med ca 900 personer. Och jag har många gånger frågat mig: Hur skulle det egentligen ha sett ut i ett län som Värmland om inte den offentliga sektorn, främst genom sin offensiva sjukvårdspolitik, förmått suga upp en del av den arbetskraft som hänsynslöst och oförskyllt drabbas av en serie av kriser inom det privata näringslivet och nu senast i samband med Vänerskogskonkursen – bondekooperationens hittills största fiasko i Mellansverige.

Jag skall senare i mitt anförande återkomma till krisläget inom skogsnäringen men först kommentera det skall på den offentliga sektorn som man ofta och obefogat hör från kringresande politiker, främst från moderata samlingspartiet.

Jag vill gärna berätta för kammarens ledamöter och för de värmlänningar som eventuellt följer den här allmänpolitiska debatten, att vi inom vårt landsting de senaste fem åren har ökat antalet anställda från 11 600 personer till 16 000.

Antalet inrättade tjänster har ökat från att 1977 ha uppgått till 7 440 till att nu vid årsskiftet uppgå till 9 270.

Herr talman! Den negativa utvecklingen i skogslänen, som jag inledningsvis berörde, är ingenting som vi från vart och ett av de berörda länen står och hittar på. I debatten i går kväll hörde vi vittnesbörd från Norrbotten och Kopparberg. I dag gäller det Värmland. Detta är ingenting som vi hittar på för att svärta ner de politiker som står och har stått för ledningen av landet

under de här åren, utan vi hämtar vårt material direkt ur verkligheten. Vi får dessutom stöd i vår uppfattning från organ där också de borgerliga partierna är företrädde.

Tag t. ex. glesbygdsdelegationen, som i en skrivelse till industriministern den 3 juni förra året pekade på hur besparingar som sker utan hänsyn till glesbygdernas speciella förhållanden kan få allvarliga konsekvenser just för glesbygden.

Och man fortsätter: Det finns skäl som talar för att glesbygden kan komma att drabbas hårdare av besparingarna än andra delar av samhället.

När vi nu börjar se facit, så vet vi att de farhågor som glesbygdsdelegationen uttalade i juni förra året är på väg att besannas.

Jag skall så gå över till det som hänt och fortfarande händer inom skogsnäringen och något kommentera den tragedi som på ett hänsynslöst sätt drabbar tusentals värmlänningar, nämligen Vänerskogskonkursen, som också Bertil Jonasson var inne på.

Jag anser det inte nödvändigt att rekapitulera det som hänt sedan beskedet om betalningsinställelsen kom. Jag måste ändå få begagna tillfället att framföra en, som jag tycker, välmotiverad kritik mot det sätt varpå Vänerskogs ledning låtit pengarna rinna ut ur företaget, samtidigt som man hållit god min och vägrat erkänna hur illa det egentligen stod till.

Tyvärr måste jag säga att ett sådant handlande från en ledning för ett stort kooperativt företag inte stärker förtroendet för föreningstanken. Ändå finns det behov av en skogsägarrörelse, och jag tycker det är bra att skogsägarna, trots den hårda smällen de fått, har ambitioner kvar att på nytt slå sig samman. Om det sedan skall ske via en för hela länet heltäckande sammanslutning eller i form av två eller tre mindre föreningar bör de själva få avgöra.

Vad vi har lärt oss av den här läxan är väl ändå det, att vi f. n. har en orimlig skogspolitik och att det saknas en samlad politik för skogsnäringen.

Detta framhöll vi från vårt parti i den rapport. Politik för skogsnäringen, som behandlades och antogs av 1978 års partikongress. Vi sade då att samhället måste få möjligheter att styra utvecklingen, så att målen för sysselsättnings- och regionalpolitiken tillgodoses. Vi har hittills fått tala för döva öron. Ingen har lyssnat på oss. Men det som inträffat nu måste väl få tjäna som en väckarklocka.

Det som drabbat enskilda skogsägare, anställda i de av Vänerskog ägda industrienheterna, skogsarbetare, transportfirmor och andra som oförskyllt drabbats av ekonomiska förluster vittnar om en häpnadsväckande bekymmerslöshet inför den finansiella situation som rådde, och det gäller nu att på allt sätt söka mildra effekterna så långt som det över huvud taget är möjligt. Detta stryker vi också kraftigt under i vår motion från Värmlands s-ledamöter.

Vi konstaterar att genom Vänerskogskonkursen har över 3 000 människors jobb kommit i farozonen. Beredskap för att möta kriser av den omfattning som drabbat Värmland finns över huvud taget inte.

Den akuta krisen som uppstått i och med Vänerskogskonkursen har, förutom de direkt berörda företagsenheterna, drabbat även en rad entre-

prenörer och underleverantörer. För att man skall klara omställningen för dessa och därmed garantera en mjuk övergång till fortsatt eller förändrad verksamhet, har vi s-ledamöter från Värmland i vår motion begärt 4 milj. kr. i riskvilligt kapital. Vi föreslår också att inom utvecklingsfonden skall resurser skapas för att utan dröjsmål kartlägga behovet av särskilda insatser i dessa företag.

Vidare har Vänerskogs konkurs orsakat en mycket stor oro på den värmländska virkesmarknaden. Virkesuppköpare slåss om virke. Det är fråga om en mycket osund virkeshandel till priser som ligger långt över träffade virkesavtal. Det är därför av stor vikt att virkesleveranserna till Värmlands skogsindustri organiseras så, att vi får en lugn och stabiliserad marknad utan inslag av spekulationer i den uppkomna virkeskrisen.

Samhälleliga styrmedel måste sättas in, så att råvaran till den värmländska industrin kan anskaffas till normala priser. Samhället kan nämligen inte fritas från delansvar när det gäller att lindra sviterna efter den tragedi som har drabbat den värmländska skogsnäringen. Alla måste nu ta sitt ansvar för att dels finna kortsiktiga lösningar som förhindrar att enheter slås ut och dels på lång sikt säkra skogsindustrins råvaruförsörjning.

Långsiktigt krävs det en mycket mer ambitiös skogspolitik än vad de borgerliga regeringarna har bedrivit de senaste åren. I den socialdemokratiska motionen om skogsnäringen presenterar vi vårt alternativ till den borgerliga politiken. Nu gäller det att trygga de arbetstillfällena som i dag finns i det värmländska skogsbruket och den värmländska skogsindustrin.

Jag kan nämna att Vänerskogs skulder i dag uppges uppgå till 1,2 miljarder kronor. I konkursboet finns fem sågverk och två massafabriker. Omkring 3 000 anställda väntar ivrigt på besked. Ovissheten om vad strukturgruppen skall lägga fram för förslag skapar oro inför framtiden. Företag är utannonserade, och de anställda har ingen som helst aning om vilka som kan tänkas blanda sig i den här budgivningen. Alla har dock samma önskan – att det till sist skall komma en köpare som kan ha största möjliga produktion. Det är vad de anställda hoppas på. Här gäller det att vinna eller försvinna. Det rör sig om tusentals jobb i ett krisdrabbat Värmland. Så många jobb som möjligt måste räddas. Ingen möda får sparas.

Herr talman! Jag vill också med ett par ord beröra Wasabröd i Filipstad. Jag anser nämligen – i likhet med vad som förts fram på ledarplats i Värmlands Folkblad de senaste dagarna – att det är av oerhört stor betydelse vem som är ägare till Wasabröds fabrik i Filipstad. Det finns ingen som helst garanti, med den köpare som under den senaste tiden varit aktuell, för att företaget blir kvar i Värmland. Jag fäster för min del mycket stor vikt vid den seriösa undersökning som Svenska livsmedelarbetareförbundet har gjort, och jag undrar om regeringen – framför allt industridepartementet – har tagit del av denna undersökning. Om inte så är fallet bör det ske snarast möjligt.

Herr talman! Jag vill sluta med att säga, att det som inträffat i Värmland och som bidrar till den allmänna oro vårt läns innevånare upplever – och som även talmannen mycket väl känner till – ändå inte får leda till passivitet,

resignation och uppgivenhet. Vi har rika naturtillgångar, tillgång på välutbildad arbetskraft, hög teknologi. Och vad som nu behövs är ett uppsving inom de industriella näringarna, så att våra drygt 8 000 arbetslösa återigen kan finna tillvaron meningsfull genom att deras rätt till arbete blir tillgodosedd.

Vi måste med andra ord medverka till att återskapa den framtidstro som präglade det värmländska näringslivet under 1950- och 1960-talet.

Anf. 5 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Den ekonomiska krisen har ingående diskuterats i årets allmänpolitiska debatt. Jag avser att tala om krisen i Gävleborgs län.

Vid årsskiftet hade vi i Gävleborg drygt 7 200 anmälda arbetslösa, vilket överträffar november månads rekordnotering av arbetslösheten i länet. Arbetslösheten ökade med nästan 1 000 personer under december månad. Vid årsskiftet fanns endast 342 kvarstående lediga platser, vilket är den hittills lägsta bottennoteringen. På varje ledig plats går det alltså drygt 20 arbetsökande, men för 76 % av de lediga platserna krävdes utbildning och/eller erfarenhet.

7 224 arbetslösa är den högsta arbetslöshetssiffra som noterats i länet sedan arbetslöshetsstatistiken infördes. Dessutom har vi 4 558 människor i arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Det gör sammanlagt nästan 12 000 människor.

Naturligtvis är det kvinnor och ungdomar som drabbas mest. Av det höga antalet arbetslösa är ca 60 % kvinnor och ca 40 % ungdom under 25 år – 5 000 ungdomar är arbetslösa.

Det har alltid varit svårt för kvinnor att få arbete i Gävleborgs län på grund av att näringslivet i så hög grad är uppbyggt på tunga basindustrier. Men de senaste årens negativa sysselsättningsutveckling har gjort att hundratals unga flickor tvingats flytta från länet in till storstadsområdena, där det finns jobb. I dagens läge får inte ens unga, friska, starka män möjlighet att komma in på arbetsmarknaden i Gävleborg.

Även på lång sikt finns oroande inslag i de utvecklingstendenser som nu råder för länet. Jord- och skogsbruket, industrin och byggnadsverksamheten har minskat med ca 4 000 arbetstillfällen under de senaste fem åren. Den ökning som tidigare skett inom den offentliga sektorn har nu stannat upp på grund av regeringens svångremsåtdragning på kommuner och landsting. Om inga åtgärder vidtas kommer totalsysselsättningen att minska under de närmaste åren, och de få arbetstillfällen som finns på den traditionellt kvinnliga arbetsmarknaden blir allt färre.

Under en lång följd av år har länet också haft en bestående dold arbetslöshet. Förvärvsintensiteten var 1980 för Gävleborgs län 57,3 % och för riket 60,8 %. Länet skulle behöva tillföras ca 10 000 arbetstillfällen för att få en sysselsättningsnivå som ligger i nivå med riksgenomsnittet.

Det är inte många län som är så beroende av utvecklingen inom basnäringarna som Gävleborgs län. Länet kan indelas i två industrialiserade stråk: ett nord-sydligt längs kusten, dominerat av skogsindustrin, och ett

öst-västligt i den södra länsdelen, Gästrikland, dominerat av stålindustrin. Basnäringarna järn-stål och papper-massa sysselsätter direkt ca 25 000 personer. Eftersom kvinnornas förvärvsfrekvens är så låg kan man hävda att basindustrin direkt eller indirekt försörjer drygt 100 000 av länets 294 000 invånare.

Näst Norrbotten är vårt län det som är mest beroende av basnäringarna. Näst Kopparberg är vårt län det som mist de flesta arbetstillfällena i tillverkningsindustrin. Näst Norrbotten och Värmland har Gävleborgs län det högsta antalet arbetslösa både totalt och när det gäller ungdom under 25 år.

Samtliga skogslän har haft en förödande utveckling de senaste åren, och Gävleborgs län är ett av de skogslän som drabbats hårdast. Bygandet i länet har dragits ned mycket kraftigt under senare år, vilket lett till stora sysselsättningsproblem dels bland byggnadsarbetarna över hela länet med över 1 000 arbetslösa f. n., dels i byggmaterialindustrin, t. ex. i Edsbyn. En snabb och kraftfull satsning på ökat byggande måste till för att lösa dessa problem.

Vi socialdemokrater på Gävleborgsbänken har i våra motioner till årets riksdag lämnat förslag på åtgärder som kan vidtas för att klara krisen i Gävleborgs län.

I Söderhamnsområdet behövs en utveckling av de massaindustrier som nu finns. Iggesunds Bruk med anläggningar i Hudiksvall och Strömsbruk har varit utsatt för spekulationer som har skapat osäkerhet om utvecklingen på de berörda orterna.

Nedläggningar är beslutade i Gästrike-Hammarby i Sandvikens kommun, och det förhandlas om nedläggningar i Forsbacka i Gävle kommun. Kraftiga nedskärningar har under senare år skett i de största företagen i Sandvikens kommun (Sandvik AB) och Hofors kommun (SKF) – sammanlagt 1 300 arbetstillfällen.

Staten måste ta ett ansvar för utvecklingen av basnäringarna inom järn- och stålindustrin samt pappers- och massaindustri. Det ställer krav på energipolitiken, skogspolitiken och sannolikt på nya former för finansiering av industriell utveckling. Strukturplaner behöver utarbetas för de berörda branscherna. Endast därigenom kan man undvika den slumpmässighet som präglar den nuvarande utvecklingen.

Kommunerna i länet måste ges rimliga ekonomiska resurser för att kunna hålla sysselsättningen uppe. Nyligen presenterade undersökningar visar att förändringar i skatteutjämningsystemet har missgynnat skogslänen. Kommunerna i Gävleborgs län har därigenom fått sämre möjligheter att skapa arbetstillfällen.

Gävleborgs län har en låg statlig sysselsättning. Länet skulle behöva tillföras ca 2 500 statliga arbetstillfällen för att nå den andel som är genomsnittlig för riket. Man måste också slå vakt om den statliga sysselsättning som redan finns i länet.

Ett regionalt utvecklingsbolag bör inrättas vid utvecklingsfonden i Gävleborgs län. Gävleborgs län är numera det enda av Norrlands- och

skogslänen där staten inte har gått in med speciella insatser i form av regionala investment- eller utvecklingsbolag.

Jag tror säkert, herr talman, att det finns en framtid även för Gävleborgs län, men det förutsätter att det förs en annan politik.

Vi behöver en regering som med kraft kan ta itu med våra problem för att klara länet och landet ur krisen.

Anf. 6 ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Sverige är ett litet land i världsgemenskapen. Vi bygger vår levnadsstandard främst på en modern och teknologiskt avancerad industri. Vi är i stort beroende av världshandelns utveckling och av hur det går med andra länders ekonomier. Men vi är i första hand beroende av vår egen förmåga att verkligen konkurrera kostnads- och kvalitetsmässigt på andra länders marknader, att ständigt anpassa vår konkurrensförmåga till saker som händer ute i världen och som vi själva inte direkt kan påverka. Social och ekonomisk balans i vårt eget land är bara möjlig om den ekonomiska politiken med framgång inriktas på att upprätthålla vårt näringslivs konkurrenskraft gentemot utlandet.

Vi skall också hålla i minnet att nästan alla länder som liknar vårt land också brottas med liknande problem som vi. De svåra störningar i världsekonomin som har följt efter oljekriserna 1973 och 1978–1980 har skadat den ekonomiska utvecklingen i nästan alla länder. Det har inte spelat så stor roll i vilken världsdelen landet har hört hemma, om det har gällt Västeuropa eller Östeuropa eller om landet har haft det ena eller det andra ekonomiska systemet.

En hel rad av de mindre industriländerna har hamnat i en situation där man har antingen en farligt stor utlandsupplåning eller ett farligt stort budgetunderskott eller båda delarna. Alla förenklade och partipolitiserade förklaringar till att vi har ekonomiska svårigheter är farliga, därför att vi då kan underskatta våra svårigheter och det nödvändiga behovet av konstruktiv samverkan för att vi skall klara oss ur den situation vi befinner oss i.

Mest påfallande vid en internationell jämförelse är ändå att Sverige fortfarande är, och kommer att vara, ett lyckligt lottat land. Arbetslösheten här t. ex är långt mindre än den är i de flesta andra europeiska länder. Ännu viktigare är att vårt lilla land är en del av den rika delen av världen, som måste ta ett ökat ansvar för att åstadkomma ett bättre internationellt samarbete mellan rika och fattiga länder, för att minska inkomstklyftorna och för att underlätta en industriell utveckling i de länder som i dag är fattiga. Detta ställer krav på oss, såväl moraliska som ekonomiska, samtidigt som det öppnar stora möjligheter. Det ställer det moraliska kravet att hålla fast vid givna löften när det gäller ekonomisk medverkan i att få de fattigaste nationerna på fötter. Vi står också inför det ekonomiska kravet att, när nya industrier växer fram i fattiga länder, inte reagera på dessa framsteg på så sätt att vi själva till miljardkostnader stänger ute dessa länders produkter för att i varje läge bevara icke konkurrenskraftig produktion här hemma.

Lika väl som en bättre utveckling i de fattiga länderna ställer ökade krav på

vårt näringslivs anpassningsförmåga, så öppnar det också nya exportmöjligheter. Frihandeln ökar välbefindet och ger människor arbete i alla de länder som är med i handelsutbytet. En ökad industriell utveckling i de fattiga länderna är en av de saker som mest verksamt kan bidra till ekonomisk balans i såväl fattiga som rika länder – i de fattiga länderna genom att ge människor arbete och ekonomiska resurser att investera för framtiden, i de rika länderna genom att dämpa inflationen och öka möjligheterna när det gäller export till nya marknader.

Grundläggande för vår egen del i detta sammanhang är att vi inte får glömma våra moraliska åtaganden när det gäller utvecklingsbiståndet. Inte heller får vi glömma nödvändigheten av att vår näringspolitik inriktas på konkurrenskraft. Samtidigt gäller det att slå fast att den helt avgörande frågan för människans överlevnad är hur vårt jordklotets samlade naturresurser kommer att förvaltas.

Olika intressen konkurrerar alltför ofta om utnyttjandet av våra egna naturresurser, såsom mark, vatten, luft och andra naturtillgångar. Därför är det nödvändigt – som vi i folkpartiet ser det – att all fysisk planering utgår från en ekologisk grundsyn som ger människan rätt att förvalta och utveckla inte att utsuga och förstöra de gemensamma naturresurserna. En lagfast fysisk riksplanering måste vara rullande, och den måste utformas i samarbete mellan regering och riksdag, kommuner och enskilda för att garantera en allsidig avvägning mellan skilda intressen.

Tyngdpunkten i all fysisk planering måste ligga på det lokala planet. Kommunerna skall ha det avgörande ansvaret för en översiktlig, heltäckande fysisk planering inom sitt område för att kunna erbjuda en fullgod planberedskap med mark för industrier, bostäder, rekreationsområden osv. Viktigt är att planarbetet inte blir en specialverksamhet bara för samhällsbyråkrater, utan att den enskilda människan verkligen kommer till tals och får sina synpunkter beaktade. Det kommunala vetot mot miljöförstörande anläggningar är viktigt, samtidigt som riksdagsbeslut måste vara avgörande för vissa anläggningar av särskilt stort riksintresse.

Nationalparker inrättas för att vi skall kunna bevara särskilt värdefull natur åt kommande generationer. Det är nödvändigt att nationalparker skyddas på ett fullgott sätt, så att ingrepp av skilda slag inte tillåts. Värdefulla naturområden i olika delar av landet måste även i fortsättningen få ett lämpligt skydd, samtidigt som markägarna erbjuds ersättningsmark. Riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen måste bl. a. ge ett klart skydd för de s. k. obrutna fjällområdena, för vissa outbyggda älvar och för vissa kustområden.

En ekologisk helhetssyn är grundläggande för en framgångsrik miljöpolitik. Varje människa är beroende av och ansvarig för de gemensamma naturresurserna och måste också förvalta dem för kommande generationer. Därför är miljöpolitiken övergripande, och varje samhällssektor måste ha ett speciellt miljöansvar inom sitt resp. ansvarsområde. Nödvändigt är att miljövärden i högre grad inriktas på förebyggande åtgärder. Genom en stegvis skärpt lagstiftning, avgifter/beskattnings och en bättre samhällsplane-

ring kan olika verksamheter bringas in i nya former som inte långsiktigt skadar naturens naturliga kretslopp.

Miljöavgifter kan användas som komplement till restriktioner och förbud. Principen bör vara att den som förorenar också skall betala. Då står inte miljön längre gratis till förfogande. Ekonomiska motiv skapas för den som förorenar att minska eller helt sluta med detta. Varor eller tjänster som i dag medför stora miljökostnader, vilka nu inte finns inräknade i priset, blir därigenom dyrare och följaktligen mindre efterfrågade.

Försurningen av mark och vatten är ett av vårt lands största miljöproblem. Kraftfulla åtgärder måste vidtas för att främst minska svavelutsläppen både i Sverige och internationellt. Betydande insatser i form av kalkning, sodaharvning på sjöbotten och andra metoder för att begränsa effekterna av det sura nedfallet måste skyndsamt vidtas. Forskningsinsatser i betydande omfattning för att öka våra kunskaper om försurningen är nödvändiga. Regeringsförslaget för att motverka försurningen av mark och vatten som förutsätts komma på riksdagens bord under denna vår hälsas med största tillfredsställelse.

Vi måste i högre grad gå in för återbruk av resurser. Målet är att genom resurssnåla processer och återvinning minimera sopor och avfall. En kommande naturresurs- och miljölagstiftning bör innehålla ett generellt krav på återvinning. Det fordrar förändring i produktionen i riktning mot slutna system, samverkan mellan olika tillverkningsindustrier och sådan sammansättning av produkter att återvinning underlättas. Det som är avfall i en industri kan vara värdefull råvara för en annan. Förpackningen bör förses med en påskrift som talar om varans och förpackningens lämpliga slutbehandling. På så vis underlättar man för konsumenten att bidra till resurshushållningen och ta ansvar för miljön.

Lagstiftningen på miljöområdet bör vidga rätten att överklaga myndigheters beslut i miljöfrågor samt garantera den enskildes och miljöorganisationernas möjligheter att få information och utöva inflytande. Samhället bör stimulera de enskilda människornas miljöansvar.

Miljövärden måste få en större tyngd i jordbruks- och skogspolitiken. Hänsynen till miljön skall ingå som ett normalt led i allt jord- och skogsbruk. Det är angeläget att bevara omväxlingen i jordbrukslandskapet och de rester av äldre odlingslandskap som fortfarande finns kvar. Detta gäller i lika hög grad skyddet av andra naturtyper som hotas av det moderna storskaliga skogsbruket, t. ex. urskogar, ädellövskogar och våtmarker.

Det svenska lantbruksföretaget är främst en kombination av jord- och skogsbruk, som tillsammans utgör en betydelsefull del av vårt näringsliv. Den svenska åkermarken är en viktig naturresurs som bör användas för jordbruksproduktion. Det är vidare angeläget att den svenska landsbygden i sin helhet kan hållas befolkad och levande. Lantbruket har också betydelse för landskapsvärden och en fungerande regionalpolitik, främst i de verkliga glesbygdsområdena.

Jordbrukspolitiken bör även i fortsättningen inriktas på att bibehålla nuvarande åkerareal, ge jordbrukarna en med jämförbara grupper likvärdig

standard och producera livsmedel av hög kvalitet till rimliga priser. Inom ramen för denna politik bör inslaget av marknadsekonomi och frihandel öka. Livsmedelssubventionerna bör begränsas, eftersom de fördelningspolitiska effekterna kan uppnås bättre med andra medel, såsom barnbidrag, pensioner etc. Alla former av tvingande monopol inom livsmedelssektorn bör bekämpas, samtidigt som sårbarheten i livsmedelsförsörjningen måste kraftigt minskas. Sambandet mellan kost och hälsa bör vetenskapligt klargöras och bli föremål för en folklig informationsdrive. Behovet av en global livsmedelspolitik är av största betydelse när tiotusentals människor dagligen dör på grund av svält i vår värld. Detta är en angelägen fråga att aktualisera både här hemma i Sverige och i olika internationella organ.

Enskilt ägande av familjelantbruk bör vara den dominerande ägarformen i vårt land för jord- och skogsbruk. Problemen med lantbrukets kapitalförsörjning är stora, främst för unga och nyetablerade, varför skyndsamma åtgärder nu krävs. Främst gäller det en ändrad beskattning, så att kapitalet i lantbruksföretaget inte beskattas så länge det arbetar inne i själva företaget utan först den gång det tas ur själva företaget. Förslaget om införande av den s. k. promsen bör avvisas, och den nödvändiga marginalskattereformen bör i första hand finansieras genom arbetsgivaravgift som egenföretagarna bör ges rätt att lyfta av.

De statliga kreditmöjligheterna bör vara så utformade att de är till för att hjälpa och inte stjälpa unga, ambitiösa, nyetablerade lantbrukarfamiljer. Goda förutsättningar bör skapas för deltid- och kombinationsjordbruk. Det traditionella, småskaliga och miljöanpassade jordbruket bör få en förbättrad ställning. Detta kan exempelvis ske genom omfördelningar inom jordbruksprisregleringens ram. Ökad satsning krävs på olika former av växtförädling och forskning om alternativa odlingsformer m. m.

Trädgårdsnäringen har stort intresse, utöver att ge färsk och näringsriktiga grönsaker, för livsmedelsberedskapen och regionalpolitiken. Förutsättningarna för en inhemsk trädgårdsnäring måste garanteras.

Skogsnäringen är av stor betydelse för vårt lands ekonomi och sysselsättning. Skogen skall skötas så att den ger en hög och värdefull avkastning också på lång sikt. Skogsindustrins behov av regelbunden virkesförsörjning bör i möjligaste mån tillgodoses. Långsiktigt måste dock industrins virkesbehov anpassas till skogens produktionsförmåga. Förslagen om tvångsavverkning måste avvisas. Effektiv skogsvård och jämnare avverkning bör främst uppnås genom rådgivning och med ekonomiska stimulanser, bl. a. genom förändrad skogsbeskattning i ett längre perspektiv.

Slutligen, herr talman! Skogsmarken är ofta splittrad på ett stort antal ägare, varav många bor på andra platser eller är dödsbon. Detta försvårar alltför ofta ett effektivt skogsbruk. Sammanslagning och överföring till aktiva brukare bör stimuleras, liksom samverkan över ägo gränserna. Rationella familjeföretag med både jord- och skogsbruk bör eftersträvas. Skogsmark från staten, kyrkan och bolagen bör kunna användas för att bygga upp sådana familjebaserade lantbruksföretag.

Anf. 7 OLLE ERIKSSON (c):

Herr talman! Under en allmänpolitisk debatt här i kammaren är det många skilda frågor som passerar revy. Möjligheter finns för oss ledamöter i den här typen av debatter att föra fram nya frågor, som kanske inte räknas till de politiskt traditionella. Jag vill, herr talman, i mitt anförande beröra en sådan fråga.

Den kan rubriceras i två ord: teknikens humanisering. Ytterst handlar det om att tekniken måste anpassas till människorna och till deras behov. Tekniken måste bibringas mänskliga egenskaper. Tekniken är ju skapad av människan och av hennes främsta och bästa skapande förmågor. Vi kan peka på så många tekniker som underlättat arbetet, tekniker som gett oss en god levnadsstandard. Det tekniska framåtskridande i stort innebär för hundratals miljoner svältande människor ett hopp om att få äta sig mätta. Det innebär för de fattiga länderna ett hopp om en bättre standard. Det innebär för de rika industriländerna en garanti för bestående hög levnadsstandard.

Den tekniska utvecklingen sker i ett accelererande tempo. Det är bara att blicka tillbaka på vad vår generation har fått uppleva inom t. ex. elektronikens och datans område, inom atom- och väteforskningen och inom rymdtekniken.

Teknikens utveckling sker bl. a. genom kraven på ökande effektivitet och lönsamhet. Tekniker, forskare och vetenskapsmän inom sina resp. fack och områden når allt längre och längre på den tekniska forskningens väg.

Vi beundrar nya bländande tekniker och förblindas så lätt av dem, men vi får verkligen vara observanta på vart alla nya tekniker för oss. Det utvecklas ständigt alltmer avancerade och sofistikerade tekniker. Och det visar sig, och kommer att visa sig ännu mer i framtiden, allteftersom den tekniska utvecklingen rusar vidare, att det skapas tekniker som det inte finns behov av och behovsområden för. De avancerade teknikerna får inte bara gå sin egen väg – de får inte bli ett självändamål.

Inför framtiden gäller det att vi inriktar tekniken så, att de stora och de många elementära behoven för människorna blir bättre tillgodosedda. Det är inte tekniken som skall styra behoven, utan det är behoven som skall få vara med och styra tekniken. Det får inte bara vara effektivitet, kvantitet och lönsamhet som skall styra, utan vi måste t. ex. ställa upp mer humana, mänskliga grundprinciper för teknikens utveckling, till större nytta och större säkerhet för människorna.

Ett exempel, som kan vara belysande, är utvecklingen av bilen. Bilen är i tekniskt avseende långt framme, och en ökning av den tekniska prestandan sker oupphörligt, samtidigt som biltillverkarna strävar efter bättre lönsamhet. Hur många hundra miljarder som bilens tekniska utveckling krävt genom åren går inte att svara på, men det rör sig om enorma belopp totalt sett.

Parallellt med bilen och dess fördelar har vi fått dess nackdelar. Vi har fått alla bildödens offer. Bara i Sverige har vi under årens lopp fått många tusental dödsoffer, och de trafikskadade kan räknas i hundratusental.

Om vi ser på vad som satsats på att tekniskt utveckla bilen, finner vi att det

är bråkdelar av detta som satsats på trafiksäkerhet och minskad miljöfarlighet i bilens spår.

Exemplet är kanske förenklat, men jag tror ändå att det åskådliggör vad jag menar, och det finns många fler exempel som kunde åskådliggöra dessa problem. Jag tänker i synnerhet på områden där den tekniska utvecklingen gått mycket långt.

Teknikens humanisering innebär bl. a. en omprövning av principerna för förverkligandet och användningen av en ny teknik enligt principen större samhällsnyttighet och säkerhet för människorna – inte bara högre effektivitet och lönsamhet.

Tekniker och forskare skall känna frihet i sin forskning, men ju större frihet de har, desto större måste deras ansvar vara, så att vi får tekniker som tjänar människan – och inte hotar deras tillvaro.

En teknikintresserad humanist och sociolog som jag träffade i mitten av 1970-talet gav mig många tankeställare inom detta ämnesområde, detta inte minst med tanke på att den tekniska utvecklingen ständigt rusar i väg, accelererar och inte ser ut att kunna styras och hejdas. Jag tänker i första hand på rädslan inför den militära teknikens vansinniga och växande förstörelseförmåga. Jag tänker på teknikens förmåga att förvandla världens naturtillgångar till medel att tillfredsställa olika behov. Tekniken mångfaldigar i hög grad människans förmåga att förvandla världen till medel att tillfredsställa sina behov, vilket i samband med den snabba folkökningen och det oupphörliga tekniska framåtskridandet leder till allt snabbare förstörelse av den naturliga världen och våra naturtillgångar.

Jag tänker på den rädsla vi känner inför ett tekniskt hot och det tekniserade vetandets dominans över den mänskliga kulturen.

Tekniken skapar övernationella system, de tekniska lösningarna är likartade i de flesta länder, både i utvecklingsländerna och i industriländerna.

De teknikskapande nationerna påtvingar mottagarnationerna nya tekniker, med dessas språk, dessas organisation och teknikens hela sociala miljö.

Frågan finns med hela tiden: Kommer den tekniska utvecklingen att starkt påverka – kanske hota – de humana värden och humanistiska kulturer som utgör grundvalarna för olika länders identitet och särart? Jag tänker vidare på teknikens hårda ekonomiska krav. När näringslivet väl har börjat tekniseras blir det nödvändigt med en oupphörlig utveckling, förbättringar och större investeringar. Fabrikerna måste hela tiden moderniseras och byggas ut och maskinparkerna förnyas.

Varje ny maskingeneration är flera gånger dyrare än den föregående, samtidigt som den blir mer och mer komplicerad och sårbar.

Jag tänker på teknikerna, som gör människorna överflödiga, t. ex. i det framväxande datasamhället och de robotiserade fabrikerna. Skall nya tekniker oupphörligt ersätta mänsklig arbetskraft? Hur mycket blir till slut den arbetande människan värd? Och hur många ur de växande människoskarorna har till slut ett arbete, en uppgift att se fram emot?

Det har uttalats varningar, innebärande att vi inom en inte alltför avlägsen framtid får räkna med en våldsamt ökande internationell arbetslöshet beroende dels på en stark befolkningstillväxt, dels på att nya tekniker ersätter mänsklig arbetskraft.

Det gäller att vara öppen för olika lösningar. Teknikens humanisering kan vara ett och ett steg i rätt riktning.

Det krävs en bättre anpassning till människorna av nya maskiner och tekniker.

Det krävs en humanisering av de människor och grupper som beslutar och bestämmer om teknikens tillkomst och användning, dvs. politiker och beslutsfattare, industrins och näringslivets företrädare samt höga militära chefer.

Och det krävs inte minst en humanisering och en djupare mänskligare insikt hos våra skickliga och framgångsrika forskare, uppfinnare och tekniker, så att dessa bl. a. kommer till insikt om att tekniska lösningar som är optimala i fråga om teknisk och ekonomisk effektivitet inte alltid är optimala då det gäller individernas och samhällenas intressen. De bör dessutom få klart för sig och förstå hur det går till att skapa och tillämpa en teknik med mesta möjliga nytta och minsta möjliga skada för människorna.

Herr talman! Det växer trots allt fram en internationell medvetenhet på dessa ämnesområden och i dessa frågekomplex. Man spårar detta i rapporter från bl. a. Romklubben och generalsekreterare U. Thant.

Jag vill avsluta med förhoppningen att även vi, i vårt högteknokratiska samhälle, är medvetna om och observanta på den tekniska utvecklingen – och till denna fogar det mått av teknikens humanisering som är nödvändig.

Anf. 8 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Under den gångna debatten har flera talare vittnat om vilka effekter den borgerliga politiken har fått för landet under de senaste åren. Under de minuter som står till mitt förfogande skall jag beröra det län som utan tvivel drabbats hårdast av den borgerliga politiken. Det är det län som har tre gånger så hög arbetslöshet som genomsnittet för landet, där det nu finns över 35 sökande på varje ledigt jobb och där var fjärde byggnadsarbetare saknar arbete.

Det finns många sätt att beskriva den negativa utvecklingen i Norrbotten. Jag skall begränsa mig till att peka på effekterna av personalneddragningarna vid de större basindustrierna, LKAB och SSAB.

Länsarbetsnämnden i Norrbotten gjorde i slutet på föregående år en sammanställning av effekterna av de här personalinskränkningarna. I LKAB berörs samtliga enheter i länet eller totalt 1 008 anställda, varav huvuddelen i Kiruna. I SSAB i Luleå kommer ca 840 personer att varslas om uppsägning. Totalt omfattar neddragningarna, som avses att genomföras under 1982 och 1983, 1 848 personer.

En del av den här övertaliga personalen kommer att erbjudas förtidspen-

sionering. Omfattningen härav är svår att ange, då förtidspensioneringen bygger på frivillighet. Även om detta är en form av s. k. naturlig avgång, innebär åtgärden bortfall av arbetstillfällen, eftersom platserna inte kommer att återbesättas.

Neddragningen av sysselsättningen i de här företagen medför dessutom negativa effekter för sysselsättningen hos underleverantörer, inom handeln, servicesektorn och den kommunala verksamheten. Uppskattningsvis kan totalt 4 000 arbetstillfällen falla bort från den lokala arbetsmarknaden och även drabba länet i övrigt genom de trappstegseffekter som uppstår om friställningarna sker. Man bedömer att förändringen inom de här två företagen berör ca 10 000 personer, om familjemedlemmar räknas med. Det innebär ett mycket hårt slag mot länets sysselsättning och näringsliv i främst malmfälten och Luleå, som i många avseenden måste betraktas som en motor för Norrbottens utveckling.

Mot bakgrund av det rådande mycket svåra arbetsmarknadsläget i länet betyder det en ytterligare ökning av arbetslösheten till en helt ohållbar situation. Det gäller inte minst ungdomsarbetslösheten. F. n. är en hel årskull ungdomar i länet arbetslösa. Och länsarbetsnämnden i Norrbotten bedömer att arbetslösheten under senare delen av 1982 och under 1983 kommer att öka mycket kraftigt, om inte verkningfulla motåtgärder som kompletterar arbetsmarknadspolitiken sätts in.

Det måste alltså till nya snabba grepp, om Norrbottens utveckling skall klaras. Det har verkligen inte under de senaste åren saknats förslag till åtgärder som skulle hjälpa upp situationen i Norrbotten.

Med tanke på dessa åtgärder har vi föreslagit ett förbättrat transportstöd för att på så sätt förbättra konkurrenskraften för företagen i länet. Tyvärr har utvecklingen gått i motsatt riktning. Så sent som i slutet av föregående år har den borgerliga majoriteten i kammaren helt följt regeringens förslag att urholka transportstödet. Denna åtgärd kommer främst att drabba de mindre sågverken i Norrbottens kustregion samt uttransporter av järn- och stålindustrins produkter.

En annan viktig fråga för länets stål- och gruvhantering har varit att komma till rätta med de höga taxorna för malmfrakterna utefter malmbanan. Under de gångna fem åren med fyra borgerliga kommunikationsministrar har man verkligen lovat runt och hållit tunt när det gällt att komma till rätta med dessa höga fraktpriserna.

Tekniken att rulla problemen framför sig har varit belysande för borgerlighetens sätt att skugga över en misslyckad politik för Norrbotten. Detsamma gäller utvecklingen av storbranschen i länet. Även på det området har vi från socialdemokratisk sida föreslagit en mängd åtgärder för utvecklingen av SSAB i Luleå. I SSAB:s långtidsplan och i tidigare riksdagsbeslut har slagits fast att Luleå skall bli ett metallurgiskt centrum. Men inga åtgärder har vidtagits från borgerlighetens sida för att skapa detta centrum. I själva verket håller man nu på att nedrusta den metallurgiska kapaciteten. Valsverken håller på att köras ned. Viktiga investeringar i ombyggnad och upprustning av finvalsverket har lagts på framtiden. Den i

SSAB:s långtidsplan förutsatta flyttningen av rälsproduktionen till Luleå har uteblivit.

Tyvärr går den här negativa utvecklingen igen i bransch efter bransch. En kombination av marknadskrafternas fria spel tillsammans med en utpräglad högerpolitik kan självfallet inte vända den här utvecklingen. Det måste till politiska krafttag. Det måste till en politik där man vågar satsa på Norrbotten, om länet skall ha en chans. Därför har vi från socialdemokratisk sida tillsammans med LO presenterat en bred utvecklingsplan i fem steg med konkreta åtgärder för att utveckla industrin och sysselsättningen i länet.

Planen omfattar bl. a. åtgärder för att sänka företagets kostnader för kapital, personal och transporter. Den omfattar åtgärder som stimulerar den tekniska utvecklingen, marknadsföringen m. m., men också väsentliga investeringar när det gäller så viktiga basindustrier som gruvverksamheten och stålbranschen. Vi föreslår vidare insatser för samverkan. Det gäller industrin och högskolan i Luleå. Vi vill också bygga upp ett utvecklingscentrum vid högskolan samt tillsätta en forsknings- och utredningsnämnd för Norrbotten med verksamhet som gynnar näringslivets utveckling.

För att stärka den norrbottenska verkstadsindustrin föreslår vi att en offentlig upphandling så långt som möjligt skall styras till länet och att ett särskilt beställarstöd skall utgå till basindustriföretag, när de lägger ut beställningar som gäller produkt- och teknikutveckling i fråga om verkstadsindustrin. Vidare bör lokalisering av statlig verksamhet till länet ges hög prioritet.

I den utvecklingsplan för Norrbotten som vi har presenterat tillsammans med LO visar vi på konkreta möjligheter att utveckla länet. Självfallet hänger det på att vi i vårt land får en regering som vågar satsa på länet, som vågar ta beslut som rör näringslivet och sysselsättningen. Det går inte att som under de borgerliga regeringarnas tid ständigt skjuta problemen framför sig. Utvecklingen är nu sådan i Norrbotten att det måste till snabba initiativ.

Under de gångna åren har vi kunnat konstatera att det måste till en socialdemokratisk politik, om vi skall klara Norrbottens problem – en politik som vågar ta de nödvändiga politiska krafttagen och politiska besluten för länets framtid. Vänds inte den negativa utveckling som nu härjar i Norrbotten, kan stora delar av länets industrikapacitet snabbt nog slås ut för alltid. Men detta betyder samtidigt att en viktig del av hela landets produktionsförmåga riskerar att gå förlorad. Därför måste uppgiften att bryta nedgången i Norrbotten bli en angelägenhet för hela nationen.

Anf. 9 KARIN FLODSTRÖM (s):

Herr talman! Som en röd tråd har genom den allmänpolitiska debatten gått oron för sysselsättningen. Den oron kommer också att prägla mitt anförande.

Flera kommuner i Örebro län har vikande sysselsättning, branschensidighet, låg företagstäthet och ett starkt beroende av något eller några företag. Detta gäller speciellt de norra kommunerna i länet, där den negativa utvecklingen har accentuerats under det senaste året. De strukturförändring-

Nr 74

**Fredagen den
5 februari 1982**

*Allmänpolitisk
debatt*

ar som gruv-, stål- och skogsindustrierna är och har varit utsatta för har lett till omfattande förluster av arbetstillfällen för berörda kommuner i Bergslagen, särskilt Ljusnarsberg, Hällefors samt norra delen av Lindesberg.

Enligt den senaste arbetslöshetsstatistiken steg arbetslösheten i länet med 470 personer under december månad 1981 och utgjorde vid årsskiftet 5 570 personer. Jämfört med december 1980 innebär det att ytterligare 1 700 blivit arbetslösa under 1981. Den allvarligaste utvecklingen visar emellertid tillgången på lediga platser. Vid årsskiftet 1981-1982 fanns totalt i länet endast 425 lediga platser mot 1 105 ett år tidigare. Under t. ex. december anmäldes inget ledigt jobb inom tillverkningsindustrin till arbetsförmedlingen.

Mest besvärande är arbetslösheten bland ungdomar under 25 år. Av dessa var 1 730 arbetslösa vid årsskiftet. Det innebär en ökning med ca 400 ungdomar jämfört med antalet för ett år sedan.

Herr talman! En uppräknig av siffror kan synas vara meningslös. Men bakom dessa siffror döljer sig problemen för de arbetslösa: en känsla av misslyckande, av att vara oduglig, och en stor oro för framtiden. De ekonomiska påfrestningarna blir stora. Många har skaffat sig ett eget hus, som kanske måste avyttras med förlust. Möjligheterna att inom rimligt pendlingsavstånd få ett arbete är så gott som obefintliga.

För samhällets del innebär avfolkningen att nedlagt samhällskapital står oförbrukat. Bostäder används inte till det de var byggda för. Skolor, vägar m. m. blir outnyttjade. Olika former av stöd, som arbetslöshetsunderstöd och sociala bidrag, utbetalas i stället för att människorna får en möjlighet att göra en produktiv insats i samhället.

Kommunerna får allt svårare att upprätthålla en rimlig service till sina invånare, och några av länets kommuner har tvingats till skattchöjningar för att i någon mån förbättra situationen för de arbetslösa.

Om man ser på utvecklingen under 1981 finner man att 18 företag var berörda av varsel i januari 1981, omfattande 466 personer. I december samma år var 56 företag berörda av varsel, omfattande 1 167 personer, varav 894 var aktuella för uppsägningar och resten för permitteringar eller arbete under korttidsvecka.

Hur kommer då utvecklingen under våren 1982 att bli?

Det kommer att bli mycket liten efterfrågan på arbetskraft.

Det kommer att bli en efter Örebro läns förhållanden hög arbetslöshet.

Det kommer att bli svårigheter att genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder få ner arbetslösheten i någon nämnvärd grad. Anledningen till detta är att man inom den offentliga sektorn, framför allt inom kommuner och landsting, ansträngt sig till det yttersta för att ta fram beredskapsplatser. Dessutom är sysselsättningen inom det privata näringslivet mycket låg, vilket ger en liten respons på insatser i form av t. ex. enskilt beredskapsarbete, stimulansbidrag för rekrytering av ungdomar, m. m.

Mycket oroande är också den fortsatt svaga utvecklingen av länets byggarbetsmarknad. Bostadsbyggandet, som svarar för merparten av

sysselsättningstillfällena, kommer enligt föreliggande uppgifter att fortsätta att minska. Enligt gjorda beräkningar torde för 1982 antalet nyproducerade lägenheter komma att uppgå till högst 1 000, vilket kan jämföras med 1 778 år 1979 och 1 636 år 1980.

Industrins investeringar i byggnader under 1982 bedöms i förhållande till 1981 komma att minska med 5 %. Inom övriga näringsgrenar förväntas inte heller någon positiv utveckling vad avser större byggnadsobjekt.

Likvärdig är situationen inom väg- och anläggningsbranschen. De mindre väganslagen kommer att leda till att yrkeskåren utöver aviserade neddragningar löper stor risk för att ytterligare decimeras.

Herr talman! Listan över länets, kommunernas och de enskilda människornas problem skulle kunna göras åtskilligt längre. Men jag skall motstå frestelsen och endast nämna arbetslöshetssiffrorna i min egen hemkommun, Ljusnarsberg. Där var 6,7 % av kvinnorna, 5 % av männen och 10 % av ungdomarna arbetslösa vid december månads utgång. Endast fem lediga platser fanns. Siffrorna behöver ej kommenteras. De talar sitt tydliga språk.

För att motverka den negativa utveckling som pågår i länet behövs därför aktiva insatser från samhällets sida. Riksdagen beslutade våren 1981 att i orter i Bergslagen som drabbats hårt av strukturovandlingar inom stålindustrin och gruvnäringen skulle utgå ett förstärkt regionalpolitiskt stöd och att regeringen i sådana orter borde kunna bevilja regionalpolitiskt stöd efter de principer som gäller för stödområde 4. Detta beslut har haft positiv effekt, bl. a. inom turistnäringen och när det gäller utnyttjande av det s. k. offertstödet i ett nytt företag som "avknoppats" från en större industri. Men alltför kort tid har gått för att man skall kunna ha förändrat näringslivets struktur och bryta den negativa sysselsättningsutvecklingen. Detta är ett arbete på lång sikt. Jag upprepar därför de krav som de socialdemokratiska ledamöterna på nytt framfört i en motion till årets riksmöte, nämligen att den temporära förstärkningen av det regionalpolitiska stödet för Hällefors, Ljusnarsberg och norra delen av Lindesbergs kommun permanentas. Med tanke på såväl kommunernas och industrins som de enskilda människornas planering och trygghet inför framtiden skulle en placering i stödområde 4 för dessa kommuner vara av största betydelse.

Ett annat förslag som förts fram av de socialdemokratiska ledamöterna i länet är att man skall ta till vara de värdefulla malmtillgångar som finns i Bergslagen. För Bergslagens del finns ett stort behov av ett samordnat och intensifierat prospekteringsarbete. Mineralprospektering är ett tids- och kostnadskrävande arbete som ställer stora krav på välutbildad och erfaren personal. I området kring Stråssa finns flera mycket intressanta mineralförkomster. I Stråssa finns också Mineralprocesslaboratoriet, som numera ägs gemensamt av Boliden, Gränges och SSAB. Där finns också kunskaper och lång erfarenhet av de olika verksamheterna inom gruvnäringen. Med tanke på det stora behovet av ny sysselsättning i Stråssa när den hittillsvarande gruvdriften upphör skulle Stråssa vara en naturlig lokaliseringsort för en utökad prospekteringsverksamhet för Bergslagen.

*Allmänpolitisk
debatt*

I Stråssa finns också en kopparfyndighet – den s. k. Håkansbodamalmen – som ligger i anslutning till Stråssa gruva. Preliminära ekonomiska kalkyler visar att det är lönsamt att bryta och anrika den malmen i Stråssa vid det befintliga anrikningsverket. Om norra delen av Lindesbergs kommun, där Stråssa ligger, tillhörde stödområde 4 skulle offertstöd kunna utgå för brytning och anrikning av Håkansbodamalmen.

Ett annat förslag som en enig länsstyrelse anslutit sig till är att med hänsyn till strukturförändringarna och nedläggning av verksamheter inom gruv-, stål- och skogsindustrin med åtföljande befolkningsminskning i kommunerna i norra länsdelen och den höga arbetslösheten finns det motiv för Stiftelsen Industricentra att utveckla verksamhet i Ljusnarsbergs kommun.

Även i länets västra och södra delar finns stora problem. Det gäller främst kommunerna Laxå och Askersund. För att stärka arbetsmarknaden och om möjligt öka förvärvsfrekvensen bland kvinnorna borde dessa kommuner enligt länsstyrelsen i Örebro län ingå i stödområde 2 resp. 1. Jag delar den uppfattningen.

Herr talman! Om dessa idéer och förslag togs på allvar av regeringen skulle det vara möjligt att bryta den negativa utveckling som pågått och pågår i Örebro län. Även om länsstyrelsen, utvecklingsfonden och de enskilda kommunerna satsar all kraft för att bryta denna utveckling behövs samhällets stöd. Det skulle betyda återskapad framtidstro i stället för pessimism.

Anf. 10 MARGARETA PALMQVIST (s):

Herr talman! I december 1981 beslutade regeringen att ett antal nya kommuner skall bildas fr. o. m. den 1 januari 1983. Bland dessa återfinns Vaxholms, Österåkers, Botkyrka och Salems kommuner. De motsvaras i dag av Vaxholms och Botkyrka kommuner.

Indelningsbesluten kom överraskande, eftersom fullmäktige i de berörda kommunerna avstyrkt att delning skulle ske. Resultatet av folkomröstningen i Botkyrka visade att en klar majoritet av befolkningen var motståndare till delning, 64,8 % sade nej mot 43 % ja. Endast i den del som skall bilda Salems kommun var majoriteten av de röstande för en delning. Beträffande den omröstning som genomfördes i Vaxholm kan sägas dels att den avsåg flera alternativ, dels att valdeltagandet var lågt, 35,7 %.

Kammarkollegiet och länsstyrelsen har avstyrkt delningarna.

Både kommunfullmäktige och de här nämnda myndigheterna har fattat sina beslut på grundval av ingående kommunalekonomiska utredningar och bedömning av de kommunaldemokratiska konsekvenser kommunindelningarna skulle komma att innebära.

Utredningarna visar att man kan räkna med en bestående kostnadsökning för den kommunala förvaltningen i nybildade Vaxholms kommun med 25–80 öre per skattekrona, i Österåkers kommun med 8–35 öre och i Salems kommun med 1:50–2:00 kr.

Till detta kommer kostnader för att verkställa den nya kommunindelningen. Förberedelserna skall ske under 1982. Ingen av fullmäktigeförsamling-

arna kunde ta hänsyn till dessa kostnader när budgeten för detta år fastställdes.

Regeringen har påtvingat kommunerna extra utgifter vid en tidpunkt då man från samma regering uppmanas till yttersta sparsamhet. Båda kommunerna befinner sig redan tidigare i en besvärlig ekonomisk situation, med uppenbara svårigheter att tillgodose innevånarnas behov av en rimlig kommunal service.

Det är svårt att redan nu bedöma hur stora extrakostnaderna blir. De torde dock uppgå till betydande belopp.

Botkyrkas kommunalekonomi har noggrant redovisats för regeringen vid olika tillfällen. Kommunens svårigheter att klara de ekonomiska konsekvenserna av en snabb utbyggnad under 1970-talet måste vara väl kända av regeringen.

Kommunen har tvingats att begränsa antalet anställda så långt detta varit möjligt. Förberedelserna för kommundelningen skall nu utföras antingen under övertid eller på bekostnad av de ordinarie arbetsuppgifterna, med åtföljande försämringar av servicen till kommuninnevånarna. Alternativ som står till buds är att anlita konsult eller att extraanställa personal – ett alternativ som avsevärt skulle fördyra genomförandet av det påtvingade beslutet.

De anställda i Botkyrka kommun har genom sina fackföreningar protesterat mot delning av kommunen. De har, bl. a. mot bakgrund av sina kunskaper om den kommunala verksamheten i nuvarande Botkyrka kommun, ansett en delning vara oriktig. Personalen har även pekat på de negativa ekonomiska konsekvenser en delning kommer att få för den nuvarande administrationen.

Det är med hänvisning till vad jag här beskrivit som vi socialdemokrater i Stockholms län har väckt en motion där vi föreslår att regeringen skall ta det ekonomiska ansvaret för det beslut som påtvingats två kommuner – båda med hårt ansträngd ekonomi. Vi anser att det är ett anständighetskrav.

Båda kommunerna har gjort framställningar till regeringen med begäran om ersättning för delningskostnaderna.

Det är min förhoppning dels att riksdagen bifaller vår motion, dels att regeringen verkställer hemställan på sätt som verkligen tillgodoser Vaxholms och Botkyrkas behov av kompensation för extrakostnader för de kommundelningar som man nu tvingas genomföra. Det tillhör demokratiska spelregler att om ett beslut är fattat i högsta instans så skall det också stå fast. Men jag har avsiktligt begränsat mig till synpunkter som berör en del av de ekonomiska konsekvenserna av regeringsbeslutet. Det finns många andra aspekter som vi har anledning att begrunda.

Det är t. ex. svårt att förstå vad egentligen regeringen formellt grundar sina kortfattat beskrivna beslut på. Min förhoppning är att konstitutionsutskottets granskning skall ge besked. Jag kommer att ta del av den granskningen med stort intresse.

Till slut vill jag ta upp den del av regeringsbeslutet som berör Botkyrka kommun och arbetsgivaransvaret. Följande citat är hämtat ur ett brev från

kommunstyrelsens ordförande i Botkyrka till kommunministern:

”Regeringen har 1981-12-22 beslutat att Botkyrka kommun skall delas vid årsskiftet 1982/83. Delningen genomförs så att nuvarande Botkyrka kommun upplöses och två nya kommuner bildas, Botkyrka och Salem. Kommunförbundets förslag till ekonomisk reglering, omfattande bl. a. arbetsgivaransvaret, har med vissa redaktionella justeringar fastställts av regeringen.

Kammarkollegiet har i yttrande 1981-11-16, med hänvisning bl. a. till fördelningen av arbetsgivaransvaret i Kommunförbundets förslag, förordat att ett delningsbeslut formuleras som en utbrytning av en ny kommun – Salem – från den nuvarande kommunen, som då skulle bestå.

Delningsbeslutet har således getts en annan form än vad kammarkollegiet förordat samtidigt som Kommunförbundets förslag till ekonomisk reglering fastställts utan ändring i sak. Detta har lett till osäkerhet bland förtroendevalda och tjänstemän i fråga om beslutets arbetsrättsliga konsekvenser.

Mot denna bakgrund hemställs om ett klarläggande besked om – och i så fall på vilket sätt – den nu fastlagda formen för kommunens delning får andra konsekvenser beträffande arbetsgivaransvaret än den lösning kammarkollegiet föreslagit.

Vidare hemställs om en motivering till att arbetsgivaransvaret för den personal som nu har den odelade kommunen som verksamhetsområde läggs på enbart en av de nybildade kommunerna, nämligen Botkyrka.”

Det är ytterst angeläget att kommunen som arbetsgivare och all berörd personal så snart som möjligt får klarhet i vad regeringsbeslutet innebär i detta avseende. Det ställs stora krav på både förtroendevalda och anställda för att kommunindelningen skall kunna genomföras på ett nöjaktigt sätt. Regeringen bör därför behandla kommunens ärende omgående.

Det är i Botkyrkafallet särskilt angeläget då de s. k. delningsivrarna här uttalat sig om att man inte behöver så mycket personal. De anställda i kommunen känner därför en stor oro för sina arbeten. Många av dem som berörs är kvinnor, en grupp som i dagens arbetslöshetstider drabbas särskilt hårt.

Det finns tillräckligt med svårigheter och problem att lösa utan att de anställdas oro skall förlängas.

Anf. 11 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Under hela detta sekel har kvinnoprästfrågan debatterats. År 1919 krävdes i en riksdagsmotion att kvinnor skulle få tillträde till prästtjänst. År 1921 kom ett betänkande som var positivt till denna tanke. År 1923 följdes det av ytterligare ett likaså positivt betänkande, som dock avvisades av domkapitlen. År 1938 aktualiserades frågan på nytt, närmast med anledning av en ny lagstiftning i Norge, som innebar att alla statliga ämbeten skulle öppnas för kvinnor. 1941 års kyrkomöte hade frågan uppe. År 1946 inlämnades en ny motion till riksdagen, som krävde utredning. 1950 års kyrkomöte hade detta ärende på sin dagordning.

År 1958 var riksdag, regering och kyrkomöte äntligen redo för ett

ställningstagande, som innebar att prästämbetet skulle öppnas för kvinnor.

Äntligen skulle långdragna och uppslitande konflikter biläggas. Äntligen skulle det missmod och den handlingsförlamning som vilat över kyrkolivet sopas bort.

Det blev inte så.

Motsättningarna mellan anhängare och motståndare var som starkast 1960 – när de första kvinnliga prästerna invigdes i sina ämbeten. Men dessa motsättningar har hela tiden funnits kvar och legat och pyrt i det fördolda. Nu blossar de upp igen med förnyad kraft.

Jag vill påstå att det inte finns någonting som så allvarligt skadat den svenska kyrkans anseende och som fått lekmän att vända sig ifrån henne som det långt utdragna och intoleranta motståndet mot kvinnliga präster. Vissa av kvinnoprästmotståndarna har använt metoder som man trodde var helt främmande för kyrkans etik. Kvinnliga präster har trakasserats, kvinnliga teologie studerande likaså – av sina omogna manliga kamrater. De kvinnliga prästerna själva har bevarat ett beundransvärt lugn och tålmod i psykiskt pressande situationer. De har verkligen vänt den andra kinden till, trots att de i vissa fall fått utstå verkliga lidanden.

De flesta lekmän har tagit illa vid sig. En del har lämnat kyrkan. Andra underlåter att delta i gudstjänstliv och församlingsverksamhet.

Många lekmän anser liksom jag själv att kvinnoprästmotståndarna gömt sig bakom grumliga teologiska teorier – som de begär respekt för, för att de är just teologiska, men därför också bortom vanlig diskussion. Vi har tolkat deras agerande som intolerans, ett vaktslående om den egna positionen, ett manligt revirtänkande och ett utslag av kvinnoförakt.

En ljuspunkt i situationen har varit att församlingsbor, även äldre sådana, inte bara accepterat kvinnliga präster utan även varmt välkomnat dem.

Riksdagen skall inom kort ta ställning till om 1958 års kyrkolag skall upphöra att gälla.

Konstitutionsutskottets betänkande 1977/78:48 lade fast att nytillträdande biskop inte skall kunna utnyttja sina befogenheter, så att prästkandidat diskrimineras på grund av sitt kön, och att den som skall prästvigas måste vara medveten om att prästerlig tjänst i svenska kyrkan står öppen för både män och kvinnor. Han eller hon måste i sin tjänsteutövning kunna samarbeta med kollegor oavsett kön. Detta skulle innebära en omprövning av samvetsklausulen. Den utredning som skulle förbereda en proposition om upphävande av lagen framhöll att tolkningen av prästlöftena i fortsättningen skulle vara svenska kyrkans angelägenhet. Rätten att hysa en annan tro, att omfatta en annan bibelsyn i kvinnoprästfrågan, kommer enligt utredningen att finnas kvar, så länge svenska kyrkan själv accepterar den som förenlig med sin bekännelse. Propositionen om män och kvinnor i svenska kyrkan är ett något halvhjärtat aktstycke. Präster i svenska kyrkan skall vara beredda att i alla tjänstefunktioner samarbeta. Men det nya rättsläget skall inte gälla dem som redan har tjänst i svenska kyrkan och har en avvikande uppfattning i ämbetsfrågan. De skall ha kvar sin hemortsrätt.

Nr 74

Fredagen den
5 februari 1982

*Allmänpolitisk
debatt*

Fredagen den
5 februari 1982

*Om åtgärder för
att förbättra de
ekonomiska vill-
koren för djurpar-
kerna*

1958 års behörighetslag skall inte ersättas med någon ny. Regeringsformen, som tillförsäkrar män och kvinnor lika rättigheter, skall gälla. Ansvaret för utvecklingen lämnas över till kyrkan själv.

Vi var många som gladdes åt 1958 års kyrkolag. Prästämbetet skulle äntligen öppnas för kvinnor. Staten hade tagit sitt rimliga och rättmätiga ansvar och tagit initiativ till denna lag – något som kyrkan själv inte förmått göra.

Vi är nu djupt bekymrade över att staten avhänder sig detta ansvar och överlåter det till en i denna fråga djupt splittrad kyrka. Man måste i anständighetens namn ta hänsyn till de kvinnliga prästernas situation och underlätta – inte försvåra – deras arbete.

Jag inte bara hoppas, utan jag förutsätter, att kyrkoministern nogsamt följer utvecklingen – med de s. k. dekanatens verksamhet och den s. k. Arbetsgemenskapen kyrklig förnyelse. Enbart Kyrklig förnyelse har hittills 1 300 medlemmar och är representerad i de flesta stift. Dessa organisationer driver motståndet mot kvinnliga präster hårt och skoningslöst.

Har kyrkoministern insett vilka reaktionära krafter som ligger bakom dessa rörelser?

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på interpellation 1981/82:114 om åtgärder för att förbättra de ekonomiska villkoren för djurparkerna

Anf. 12 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Christer Nilsson har frågat mig vilka åtgärder jag överväger för att förbättra de ekonomiska villkoren för landets djurparker.

Riksdagen har med anledning av två motioner hos regeringen begärt en kartläggning av de ekonomiska villkor under vilka de svenska djurparkerna arbetar. En rapport i ämnet har sammanställts inom regeringskansliet. Arbetet med kartläggningen har bedrivits på så sätt att ett enkätformulär har skickats ut till nio djurparker i landet. Svaren visar att det finns stora skillnader mellan djurparkerna t. ex. beträffande årsomsättning, antal anställda och besöksfrekvens. Kolmårdens djurpark intar i många avseenden en särställning. Sålunda har stor vikt lagts vid t. ex. utbildning och studiebesök vid den parken. Den besöks även av många turister såväl från hela Sverige som från utlandet.

Jag är medveten om att djurparkerna i många fall har en besvärlig situation. Jag har emellertid inte ansett det möjligt att i nuvarande ekonomiska situation föreslå att statens ansvarsområde utvidgas till att omfatta även djurparker.

Anf. 13 CHRISTER NILSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsminister Wikström för svaret.

För några år sedan föreslog jag i en motion till riksdagen att man skulle utreda våra djurparker ekonomiska situation. Kulturutskottet ställde sig bakom motionen och riksdagen beslutade om en kartläggning av djurparkernas ekonomiska villkor. Denna utredning visade, som utbildningsministern nämnde, att Kolmårdens djurpark intar en särställning bland landets djurparker. Av utredningen framgår också att landets djurparker inte kan fungera tillfredsställande under nuvarande ekonomiska villkor.

Det finns, herr talman, starka skäl som talar för statliga bidrag till Kolmårdens djurpark. Där bedrivs en omfattande utbildning och forskning. Djurparken gör också en betydelsefull insats i den nationella och internationella djurvården, och flera högskolor i landet använder sig av djurparken i utbildningssyfte. Kolmårdens djurpark är en riksangelägenhet. Den är rekreationsanläggning för hela landet och har bidragit till en ökning av den utländska turismen i Sverige. Kolmårdens djurpark gör också kulturhistoriska insatser. Man tar hand om och vårdar gamla byggnader, och djurparken räddar dessutom utrotningshotade svenska boskapsdjur.

Nu säger utbildningsministern att landets ekonomiska situation gör att statens ansvarsområde inte kan utvidgas till att omfatta även djurparker. Men staten tar i dag redan ett visst ansvar för landets djurparker, eftersom Skansen här i Stockholm erhåller 10–11 milj. kr. i statsbidrag. Då är det rimligt att även Kolmårdens djurpark, med sin inriktning, erhåller statligt stöd.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Anmälades och bordlades

Förslag

1981/82:12 Fullmäktiges i riksbanken förslag om disposition av riksbankens vinstmedel för år 1981

5 § Anmälades och bordlades

Skatteutskottets betänkande

1981/82:28 Skogsavdrag i vissa fall

Utbildningsutskottets betänkande

1981/82:9 Musiklärarutbildning i Piteå

Trafikutskottets betänkanden

1981/82:9 Förslag till lag om flyttning av fordon i vissa fall (prop. 1981/82:65)

1981/82:10 Enklare mönstring av sjömän (prop. 1981/82:74)

1981/82:11 Anslag till Kommunikationsdepartementet m. m. (prop. 1981/82:100)

Om åtgärder för att förbättra de ekonomiska villkoren för djurparkerna

Nr 74

6 § Kammaren åtskildes kl. 10.51.

Fredagen den
5 februari 1982

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert